

UDK: 371.315

Ibrat SADULLAYEV,
Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: ibratsadullayev@gmail.com

Buxoro davlat Pedagogika instituti PhD N.Zaripov taqrizi asosida

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ И ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ СОДЕРЖАНИЯ УЧЕБНЫХ КУРСОВ ДЛЯ ЭЛЕКТРОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

Создание эффективных учебных курсов электронного обучения требует тонкого баланса педагогических принципов и технологических достижений. В этой статье рассматриваются основные принципы создания увлекательного и эффективного контента электронного обучения, такие как дизайн, ориентированный на учащихся, интерактивность и адаптируемость. Кроме того, на основе анализа лучших практик и новых тенденций статья предлагает комплексное руководство для преподавателей и разработчиков учебных материалов, стремящихся разработать увлекательные и эффективные курсы электронного обучения.

Ключевые слова: Электронное обучение, создание контента, ориентированный на обучающегося дизайн, iSpring Solutions, Allegro Media Design, Community Articulate.

BASIC PRINCIPLES AND FEATURES OF CREATING CONTENT OF TRAINING COURSES FOR E-LEARNING

Annotation

The creation of effective e-learning training courses requires a delicate balance of pedagogical principles and technological advancements. This article delves into the essential principles for creating engaging and effective e-learning content, such as learner-centered design, interactivity, and adaptability. Furthermore, by examining best practices and emerging trends, the article offers a comprehensive guide for educators and instructional designers looking to develop engaging and impactful e-learning courses.

ELEKTRON TA'LIM UCHUN O'QUV KURSI KONTENTLARINI YARATISHNING ASOSIY PRINSIPLARI VA XUSUSIYATLARI

Annatsiya

Samarali elektron ta'lim o'quv kurslarini yaratish pedagogik tamoyillar va texnologik yutuqlarning nozik muvozanatini talab qiladi. Ushbu maqola o'quvchilarga yo'naltirilgan dizayn, interaktivlik va moslashuvchanlik kabi qiziqarli va samarali o'quv kontentini yaratishning asosiy tamoyillarini qamrab oladi. Bundan tashqari, maqola eng yaxshi ta'lim amaliyotlari va rivojlanayotgan tendentsiyalarni tahlil qilish orqali qiziqarli va samarali elektron ta'lim o'quv kurslarini ishlab chiqishga intilayotgan o'qituvchilar va kurs dizaynerlari uchun keng qamrovli ko'rsatmalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: Elektron ta'lim, kontent yaratish, o'quvchilarga yo'naltirilgan dizayn, iSpring Solutions, Allegro Media Design, Community Articulate.

Kirish. Elektron ta'limning rivojlanishi misli ko'rilmagan moslashuvchanlik va foydalanish imkoniyatini taklif qilish orqali ta'lim tizimida inqilob qildi. Biroq, samarali elektron ta'lim mazmunini yaratish haligacha qiyin vazifa bo'lib qolmoqda, bu ham ta'lim nazariyasini, ham texnologik imkoniyatlarni tushinishni talab qiladi. Ushbu tadqiqotning maqsadi muvaffaqiyatli elektron ta'lim kurslarini ishlab chiqish uchun zarur bo'lgan asosiy tamoyillar va xususiyatlarni aniqlashtirishdir. Ushbu maqola o'quvchilarga yo'naltirilgan dizayn, interaktivlik, moslashish, multimedia integratsiyasi, o'yin orqali o'qitish va mobil moslashuvga e'tibor qaratgan holda o'qituvchilar va o'quv dizaynerlariga elektron ta'lim kontentlarini yaratish jarayonini yaxshilash uchun imkon yaratadi. Oxirgi bir necha o'n yilliklar davomida elektron ta'lim sohasi sezilarli darajada o'zgardi, elektron ta'lim kursining samarali mazmunini yaratish asosi bo'lgan tamoyillar va amaliyotlarni tushinishga bag'ishlangan tadqiqotlar soni ortib bormoqda. Quyida ushbu mavzuga aloqador adabiyotlar tahlili keltirilgan bo'lib, ushbu adabiyotlar sharhi asosiy mavzular, metodologiyalar, topilmalar va mavjud tadqiqotlardagi kamchiliklarga e'tibor qaratgan holda elektron ta'lim kursi mazmunini yaratishning asosiy tamoyillari va xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili. Quyida elektron o'quv kursi kontentlarini yaratishning asosiy tamoyillari bo'yicha bir nechta izlanishlarni ko'rib chiqamiz. Tadqiqotchi olim Klarkning fikricha, samarali elektron ta'lim aniqlik, faollik va interaktivlikni ta'kidlaydigan ta'limning mustahkam dizayn tamoyillariga asoslanadi [1]. Ushbu tamoyillar kontentga kirishni ta'minlaydi va faol o'rganishga yordam beradi. M. Driskoll kattalarning o'rganish nazariyalarini o'z ichiga olish muhimligini ta'kidlaydi,

masalan, tajriba va fikrlar orqali [2]. S. Naidu esa elektron ta'lim mazmunini takomillashtirishda doimiy fikr-mulohazalar va baholashning o'quvchilar ehtiyojlarini qondirishini ta'minlashdagi roliga ahamiyat qaratadi [3]. Bundan tashqari elektron ta'lim uchun o'quv kursi mazmunini yaratish xususiyatlari bo'yicha bir qancha tadqiqotlar amalga oshirilgan. Elektron o'quv kontentni muayyan madaniy va lingvistik kontekstlarga moslashtirish uning dolzarbligi hamda samaradorligini oshiradi [2]. Bulardan tashqari matn, grafik va multimedia elementlarini integratsiyalash yanada qiziqarli va interaktiv o'rganish tajribasini yaratishi mumkin [4]. Kurslarni boshqarish tizimlaridan (CMS) samarali foydalanish turli xil o'quv strategiyalarini qo'llab-quvvatlashi va o'z-o'zini tartibga soluvchi ta'limni yaxshilashi mumkin [5].

Elektron ta'lim kontentlarini ishlab chiqish metodologiyalari bo'yicha bir qancha izlanishlar olib borilgan bo'lib, ularda quyidagi tavsiyalar belgilab o'tilgan. Elektron tahrirlash vositalaridan foydalanish interaktiv va multimedia elementlarini kiritish imkonini berib, elektron o'quv kontentini yaratishni soddalashtiradi [6]. Mikrota'lim mazmunini ishlab chiqish ma'lumotni boshqariladigan bo'laklarga bo'lish orqali saqlanish va faollikni oshirishi mumkin [7]. Elektron ta'lim mazmunini ishlab chiqish uchun dasturiy ta'minot uchun qulaylik mezonlarini belgilash asboblarning foydalanuvchilarga qulay va samarali bo'lishini ta'minlaydi [8]. An'anaviy va onlayn o'qitish usullarining kombinatsiyasi yoki aralash ta'lim turli ta'lim muassasalarida samarali ekanligini isbotlab ulgurdi [9]. Kursni ishlab chiqish va o'z-o'zini baholash uchun keng qamrovli rubrikalardan foydalanish yuqori standartlarni saqlashga va o'quv kurslarni ilg'or tajribalar bilan moslashtirishga yordam beradi [10].

Yuqorida ko'rib chiqilgan ilmiy maqolalar o'quvchilarga yo'naltirilgan dizayn, interaktivlik, moslashuvchanlik, multimedia integratsiyasi, o'yin orqali o'qitish va mobil moslashuvchanlik tushunchalarini elektron ta'lim mazmunini ishlab chiqishga kiritish muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu tamoyillar va xususiyatlar talabalarning faolligi, qoniqishi va natijalariga ijobiy ta'sirini ko'rsatadigan keng ko'lamlı tadqiqotlar bilan qo'llab-quvvatlanadi. Ushbu elementlarni birlashtirgan holda, o'qituvchilar va o'quv dizaynerlari yanada samarali va qiziqarli elektron ta'lim tajribalarini yaratishlari mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqot tizimli adabiyotlarni ko'rib chiqish va amaliy tadqiqotlarni sifatli tahlil qilishni o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanadi. Masalan,

O'quv dizayni. Adabiyotlarni o'rganish mavjud tadqiqotning asosiy tamoyillari va xususiyatlarini aniqlaydi va amaliy tadqiqotlar ushbu tamoyillarni qo'llash bo'yicha aniq tushunchalarni beradi.

Ma'lumotlar yig'ish. Ma'lumotlar ko'rib chiqiladigan jurnallar, konferensiya materiallari va elektron ta'lim hamda o'quv dizayni bo'yicha tegishli adabiyotlardan to'plangan. Bundan tashqari, aniqlangan tamoyillar va xususiyatlarining real hayotda qo'llanilishini ko'rsatish uchun turli ta'lim muassasalari va elektron ta'lim platformalaridan amaliy misollar tanlab olindi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish. Ma'lumotlar takrorlanuvchi mavzular va naqshlarni aniqlash uchun tematik tahlil yordamida tahlil qilindi. Natijalar samarali elektron ta'lim mazmunini ishlab chiqishning tizimli ko'rinishini ta'minlab, asosiy tamoyillar va xususiyatlarga bo'lingan.

Elektron ta'lim mazmunini rivojlantirish jarayonida ustunlik qiluvchi bir qancha asosiy tamoyillar mavjud. Bu tamoyillar mazmunning pedagogik jihatdan asosli va ta'lim natijalariga erishishda samarali bo'lishini ta'minlaydi.

1. O'quv dizayn modellari:

Gagening to'qqizta o'quv faoliyati: Ushbu model diqqatni jalb qilish, o'quvchilarga maqsadlarni etkazish, oldingi o'rganilgan narsalarni eslab qolishni rag'batlantirish, kontentni taqdim etish, o'qitish bo'yicha ko'rsatmalar berish, natijalarni aniqlash, fikr-mulohazalarni taqdim etish, natijalarni baholash, eslab qolish va uzatishni kuchaytirish kabi bosqichlarni o'z ichiga oladi [11].

ADDIE Modeli: Ushbu keng qo'llaniladigan ramka tahlil, loyihalash, ishlab chiqish, amalga oshirish va baholashni o'z ichiga oladi [12].

2. Ishtirok etish va interaktivlik:

Viktorinalar, simulyatsiyalar va o'yinlar mazmuni kabi interfaol elementlarni o'z ichiga o'quvchilarni qiziqtirishga yordam beradi va faol o'rganishga yordam beradi [13].

3. Kontent xilma-xilligi va multimediadan foydalanish:

Matn, rasm, audio va video kombinatsiyasidan foydalanish turli xil o'quv uslublari va afzalliklarini qondirishi mumkin, bu esa kontentni yanada qiziqarli va qulay qiladi [14].

4. Aniq o'quv maqsadlari:

Aniq belgilangan o'quv maqsadlari kontent yaratish jarayoniga yo'l ko'rsatadi va o'quvchilarga ulardan nima kutilayotganini tushunishga yordam beradi [15].

Elektron ta'lim mazmunini yaratish an'anaviy sinf o'rganishdan ajralib turadigan bir nechta noyob xususiyatlarni o'z ichiga oladi.

1. Hikoya taxtasi va kursni rejalashtirish:

Hikoya taxtasi kursning tuzilishi va kursni haqiqiy rivojlanishdan oldin tasavvur qilishga yordam beradi, barqaror va mantiqiy ketma-ketlikni ta'minlaydi [16].

2. Multimedia integratsiyasi:

Samarali elektron ta'lim kurslari ko'pincha o'quv tajribasini oshirish uchun video, audio va animatsiya kabi multimedia elementlarini o'z ichiga oladi [17].

3. Baholash va fikr-mulohazalar:

Viktorinalar, bilim testlari va interaktiv mashg'ulotlar kabi baholashlarning kiritilishi o'quvchilarning tushunishini baholashga yordam beradi va darhol fikr-mulohazalar beradi [18].

4. Foydalanuvchilarga qulay interfeys va navigatsiya:

Yaxshi ishlab chiqilgan foydalanuvchi interfeysi va oson navigatsiya o'quvchilarning texnik qiyinchiliklarga duch

kelmasdan kontentga e'tibor qaratishlari uchun juda muhimdir [19].

5. Mobil moslashuvchanlik:

Elektron o'quv kontentini mobil qurilmalarda qulay qilish talabalarga materiallarga istalgan vaqtda, istalgan joyda kirish imkonini beradi, moslashuvchanlikni oshiradi [20].

Ushbu tuzilgan onlayn xizmatlarning ro'yxati samarali elektron ta'lim mazmunini yaratish uchun zarur bo'lgan tamoyillar va vazifalar haqida chuqur tushuncha beradi. Ushbu ko'rsatmalarga rioya qilish orqali o'qituvchilar va kontent ishlab chiquvchilari ham qiziqarli, ham ta'lim beruvchi kurslarni loyihalashtirishlari mumkin.

Tahlil va natijalar. Talabalarga mo'ljallangan dizayn - o'quvchilarning ehtiyojlari va afzalliklarini birinchi o'ringa qo'yadi, kontentning dolzarb, qiziqarli va tushunarli bo'lishi uchun ta'minlanadi. Ushbu printsiptda maqsadli auditoriyani tushunish muhimligi, shu jumladan ularning oldingi bilimlari, o'quv uslublari va maqsadlari ta'kidlanadi.

Interaktivlik - samarali elektron ta'limning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, faol o'rganish va jalb qilishni rag'batlantiruvchi. Viktorinalar, simulyatsiyalar va munozara forumlari kabi interaktiv elementlar o'quvchilarni o'quv jarayonida faol ishtirok etishga undaydi, materialni chuqurroq tushunish va saqlashga ko'maklashadi.

Moslashuvchanlik - elektron ta'lim mazmunining o'rganuvchilarning turli ehtiyojlariga moslashish qobiliyatini anglatadi. Bunga shaxsiylashtirilgan o'quv yo'llari taklif qilish, bir nechta kontentni etkazib berish formatlarini taqdim etish va talabalarning rivojiga javob beradigan adaptiv o'quv texnologiyalarini joriy etish kiradi.

Multimedia integratsiyasi - video, audio, animatsiya, interaktiv grafika kabi ommaviy axborot vositalarining turli shakllarini o'z ichiga olgan holda o'quv tajribasini yaxshilaydi. Ushbu yondashuv turli xil o'quv uslublarni o'z ichiga oladi va murakkab ma'lumotlarni yanada qulay va qiziqarli qilishi mumkin.

O'yin - O'yin natijalari, liderboardlar va qiyinchiliklar kabi o'yin elementlarini elektron o'quv kontentiga kiritishni o'z ichiga oladi. Ushbu strategiya o'quvchilarga rag'batlantirish va yutuq hissini ta'minlash orqali motivatsiya va qo'shilishni oshirishi mumkin.

Muqobil muvofiqlik - mobil qurilmalardan tobora ko'proq foydalanish bilan mobil moslashuvchanlik elektron o'rganish kontenti uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Smartfonlar va planshetlarda kontentni qulay va funktsional qilish o'quvchilarga istalgan vaqtda, istalgan joyda istalgan kontentga kirish imkonini beradi, moslashuvchanlik va qulaylikni oshiradi.

Ushbu asosiy tamoyillar va xususiyatlarni integratsiya qilish samarali elektron kurslarni ishlab chiqish uchun juda muhimdir. O'quvchilarga mo'ljallangan dizayn, interaktivlik va moslashuvchanlik qiziqarli va samarali kontentning asosini tashkil etadi, shu bilan birga multimediali integratsiya, o'yin va mobil moslik bugungi kun o'rganuvchilarning o'zgarayotgan ehtiyojlari va afzalliklarini qondiradi. O'qituvchilar va o'quv kontentini ishlab chiquvchilar elektron ta'lim mazmunini ishlab chiqishda ushbu tamoyillar va xususiyatlarga ustuvorlik berishlari kerak. Ushbu elementlarni tushunish va qo'llash orqali ular yanada qiziqarli, samarali va qulay o'quv tajribasini yaratishi mumkin.

Ish jarayoniga misol:

1. Zaruriyat tahlili:

Maqsadli auditoriya va uning ehtiyojlarini aniqlash.

Kursning ko'lami va maqsadlarini aniqlash.

2. Kurs tarkibini yaratish:

Kurs rejasini ishlab chiqish.

Har bir modul uchun matn, multimedia va interaktiv elementlarni o'z ichiga olgan tarkib yaratish.

Aniqlikni ta'minlash uchun tarkibni ko'rib chiqish va sozlash.

3. Kursni rivojlantirish:

Tarkibni LMSga yuklash.

Baholash va fikr bildirish mexanizmlarini joriy etish.

Interaktiv elementlar va hamkorlik vositalarini o'zlashtirish.

4. Sinov va teskari aloqa:

Kichik guruh talabalari bilan pilot test sinovlarini o'tkazish.

Fikr-mulohazalarni yig'ish va kerakli o'zgartirishlarni amalga oshirish.

5. Ishga tushirish va nazorat qilish:

Kursni keng auditoriyaga ishga tushirish.

Amalga oshirilayotgan ishlar va jalb qilish monitoringini olib borish.

Har qanday masalalarni qo'llab-quvvatlash va zudlik bilan hal qilish.

6. Baholash va takomillashtirish:

Kurs samaradorligini baholash va fikr-mulohazalar orqali baholash.

Talabalarning fikr-mulohazalari va ishlash ma'lumotlariga asoslangan kurslarni doimiy ravishda takomillashtirish.

Ushbu tamoyillarga rioya qilish va ushbu xususiyatlardan foydalanish orqali o'qituvchilar turli xil o'rganuvchilarning ehtiyojlarini qondiradigan samarali va qiziqarli elektron o'quv kurslarini yaratishlari mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib shuni aytib o'tish mumkinki, o'quvchilar o'zlashtirish jarayonida elektron kontentli modullar orqali mavzuning tushunchalarini yaxshiroq tushunishlari mumkin. Ushbu usul an'anaviy o'qitish uslubiga qaraganda o'quvchilar uchun qulayroq hisoblanadi. O'quvchilardan aynan bir xil tushunchalarni takroran tushuntirish so'ralganda o'qituvchilar tez charchashlari mumkin. Biroq elektron kontentni o'rganish orqali o'quvchilar ushbu tushuncha bilan takroriy tanishishdan manfaatdor bo'lishlari mumkin, bu uzoq vaqt davomida yaxshiroq tushunishga va xotirada saqlashni yaxshilashga olib keladi. Elektron o'quv kontentini yaratish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda o'ylangan ko'rsatmali loyihalash, moslashtirish va tegishli vositalar va metodikalardan foydalanish muhimligi yana bir bora o'z isbotini topdi. Sezilarli yutuqlarga qaramay, yangi texnologiyalarni birlashtirish va o'rganuvchilarning turli ehtiyojlarini qondirish jarayonida bazi bo'shliqlar haligacha mavjud. Kelajakdagi tadqiqotlar orqali elektron ta'lim samaradorligini yanada oshirish uchun ushbu sohalariga chuqurroq e'tibor qaratilishi kerak.

ADABIYOTLAR

1. Clark R. Six principles of effective e-Learning: What works and why //The e-learning developer's Journal. – 2002. – T. 6. – №. 2. – C. 1-10.
2. Driscoll, Margaret. Web-Based Training: Creating E-Learning Experiences. Германия, Wiley, 2010.
3. Naidu S. A Guidebook of Principles, Procedures, and Practices // Commonwealth Educational Media Center for Asia. New Delhi, India: Director CEMCA. – 2006. DOI: <https://doi.org/10.56059/11599/53>
4. Khan, B.H., & Ally, M. (Eds.). (2015). International Handbook of E-Learning Volume 1: Theoretical Perspectives and Research (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315760933>
5. Vovides Y. et al. The use of e-learning course management systems to support learning strategies and to improve self-regulated learning //Educational Research Review. – 2007. – T. 2. – №. 1. – C. 64-74.
6. D'Angelo G. E-Authoring-Didactic Methodologies and Models of E-learning content development //Industrial Technical Institute "F. Giordani", Italia. – 2007.
7. Park Y., Kim Y. A design and Development of micro-Learning Content in e-Learning System //International Journal on Advanced Science, Engineering and Information Technology. – 2018. – T. 8. – №. 1. – C. 56-61.
8. Çelik S. Development of usability criteria for e-learning content development software //Turkish Online Journal of Distance Education. – 2012. – T. 13. – №. 2. – C. 336-345.
9. McGee P., Reis A. Blended course design: A synthesis of best practices //Journal of Asynchronous Learning Networks. – 2012. – T. 16. – №. 4. – C. 7-22.
10. Debattista M. A comprehensive rubric for instructional design in e-learning //The International Journal of Information and Learning Technology. – 2018. – T. 35. – №. 2. – C. 93-104. <https://doi.org/10.1108/IJILT-09-2017-0092>
11. LearnUpon - <https://www.learnupon.com/blog/instructional-design-principles-building-elearning-course/>
12. Easygenerator - <https://www.easygenerator.com/en/guides/instructional-design-for-elearning/>
13. iSpring Solutions - <https://www.ispringsolutions.com/blog/how-to-create-online-course>
14. Edly - <https://edly.io/blog/5-instructional-design-principles-to-improve-online-courses/>
15. Shift eLearning - <https://www.shiftelearning.com/blog/how-to-create-an-elearning-course-steps>
16. Digital Learning Institute - <https://www.digitallearninginstitute.com/blog/elearning-design-principles>
17. Articulate Community - <https://community.articulate.com/articles/basic-elements-of-an-e-learning-course>
18. Xpericify - <https://xpericify.com/elearning-content/>
19. Allegro Media Design - <https://www.allegromediadesign.com/blog/how-to-create-great-elearning-content-tips>
20. Continu - <https://www.continu.com/blog/create-elearning-course>
21. Easygenerator - <https://www.easygenerator.com/en/guides/how-to-create-e-learning/>
22. TechnologyAdvice - <https://technologyadvice.com/blog/human-resources/important-learning-management-system-lms-features/>